

Király Lilla habilitált egyetemi docens, Polgári Eljárásjogi Tanszék
A határon átnyúló családjogi jogviták jogalkalmazói szemmel

Szabó Imre Professzor Urat 20 éve ismertem meg személyesen, attól kezdve kísérem fokozott figyelemmel szakmai munkásságát, különösen közös érdeklődési területünkre: a polgári eljárásjogra tekintettel. 2018. szeptemberétől pedig ugyanazon tanszéken dolgozunk az egyetemen. Professzor Úr speciális kutatási területe a személyállapotot érintő perek, ezért esett a választásom erre a témára jelen tisztelgő tanulmány megírása kapcsán.

A sok közös konferencián eltöltött idő, a szakmai vitáink, a tanszéken kitűzött közös céljaink meggyőztek arról, hogy Imre mindenkivel megtalálja a közös hangot, az egyszerű és logikus kifejezőmódra törekszik és rendkívül pragmatikusan szemléli a körülöttünk lévő világot. Teljes mértékben egyetértek vele abban, hogy az elmélet igazsága vagy helyessége annak gyakorlati működőképességében és eredményességében nyilvánul meg.

Hosszan sorolhatnám könyveit, itthon és külföldön megjelent tanulmányait, jegyzeteit, konferencia előadásait: valamennyit körültekintő alaposság, az összefüggések feltárására is kiterjedő figyelem és a részletek gondos kidolgozása jellemzi. Ugyanezt a beállítottságot vélem felfedezni sokrétű szervező munkájában és ügyvédi tevékenységében is. E rendkívüli kitartást igénylő sok évtizedes munka további folytatásához kívánok sok erőt és egészséget!

„Keress olyan mestert, akinek szelleme világos, tudása nagy és szíve jó!” (Al-Ghazali arab filozófus)

1. A jogforrási hierarchia alkalmazásának rendszere a határon átnyúló jogviták esetében

Egyre gyakoribbak azon házasságok, melyek nemzetközi elemet tartalmaznak akár úgy, hogy nem azonos állampolgárságú személyek kötnek házasságot, akár pedig úgy, hogy az azonos állampolgárságú házaspár egyik tagja - állampolgárságuktól különböző - országban élnek. A nemzetközi családok növekvő (jelenleg 16 millióra becsült) számával a határon átnyúló családjogi viták száma is nőtt. Az Európai Unióban évente körülbelül 140 ezer nemzetközi válásra kerül sor és 1800 esetben történik szülő általi jogellenes gyermekelvitel.¹ A külföldi elemet tartalmazó családi és párkapcsolati jogviszonyok esetén, mind az uniós jog, mind a nemzetközi egyezmények tartalmazhatnak előírásokat, amelyeket a nemzeti - Magyarországon a magyar - jogforrásokat megelőzően figyelembe kell venni. E tanulmányban bemutatásra kerülnek azok a főbb jogforrások, amelyek nemzetközi családjogi tényállások esetén leggyakrabban alkalmazandók, valamint ezen jogforrások egymáshoz való viszonya is.

Az első jogforrás kategória, amelyet vizsgálnunk szükséges az Európai Unió joga. Az Európai Unió, különösen az Amszterdami Szerződés² 1999. május 1. napján történt hatálybalépése óta komoly erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy a személyek szabad mozgása alapján létrejövő - nemzetközi - házasság felbontásában érintettek helyzetét megkönnyítse azzal, hogy az uniós polgárok ilyen jellegű jogvitáiban kiszámítható, előre látható, az adott családi jogviszonnyal szoros kapcsolatban álló kapcsolóelvek érvényesülését biztosítja, mind a joghatóság, mind az alkalmazandó jog terén.³ Az EU-n belül a legfontosabb uniós Magyarországon is alkalmazandó jogforrások a házasság felbontására, a különválásra, a

¹Európai Bizottság: Tájékoztató, 2019. In https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/MEMO_19_3374 (2021. 05. 29.)

²Amszterdami Szerződés, Az Európai Unióról szóló szerződés, az Európai Közösségeket létrehozó szerződések és egyes kapcsolódó okmányok módosításáról (HL C 340., 1997.11.10., 1–144. o.)

³Wopera Zsuzsa: Az európai uniós családjog érvényesülésének kritikus pontjai. In: Családi jog 11. évf. 3. sz. 2013 pp. 37-44. Letölthető: http://real.mtak.hu/40097/1/EUcsal%C3%A1djog_ktitikuspontok.pdf (2021. 05. 29.)

házasság érvénytelenítésére, a szülői felelősség és a gyermektartás tárgykörében a Brüsszel IIa⁴, a Róma III⁵ és a Tartási rendelet.⁶

Amennyiben a jogkérdést az uniós jog nem rendezi, illetve olyan külföldi elem van a jogvitában, ami az Európai Uniót kívüli országot érint, akkor elsősorban a nemzetközi jog magánjogi szabályai lesznek alkalmazandók. Az uniós aktusok és nemzetközi szerződések egymáshoz való viszonyát az egyes uniós aktusok nemegyszer kifejezetten szabályozzák, jellemzően oly módon, hogy a tagállamok egymás közötti viszonylatában az uniós aktus az ugyanolyan tárgykört érintő nemzetközi szerződések helyébe lép.⁷

A nemzetközi szerződések közül - a *lex specialis derogat legi generali* elvének megfelelően - rendszerint először a bilaterális (jogsegélyegyezmények), ennek hiányában a multilaterális egyezmények (pl. a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia által kidolgozott egyezmények) szabályait kell alkalmaznunk. Amennyiben a jogkérdést sem a kétoldalú, sem a többoldalú egyezmények nem rendezik, úgy azt kell megvizsgálni, hogy az adott tárgykörben áll-e fenn viszonyossági gyakorlat Magyarország és az érintett másik EU tagállam vagy harmadik ország között. A viszonyossági gyakorlat egy magatartás hasonló magatartással történő viszonzását jelenti. Polgári ügyekben a viszonyosság többek között pl. a külföldi ítéletek belföldi elismerése és végrehajtása⁸, a külföldi állam részére történő jogsegély-nyújtás, a költségmentes perlés külföldi fél részére történő engedélyezése, a külföldi fél perköltség-biztosíték letétele alóli mentesítése tekintetében vizsgálendő. A viszonyosság esetében az igazságügyért felelős miniszter ad tájékoztatást, ez kötelező a bíróságra vagy más hatóság eljárásárára nézve.

A nemzetközi magánjog és a nemzeti jog viszonya tekintetében a magyar jog vegyes rendszert követ. Az Alaptörvényben foglaltak szerint Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan ismert szabályait, a nemzetközi jog más forrásai pedig a jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé. A magyar jogban tehát a nemzetközi *ius cogens* vonatkozásában monista megközelítés, míg a többi nemzetközi jogi norma – vagyis az egyezményes jog – tekintetében dualista rendszer érvényesül.⁹ Mindazonáltal az Nmjtvt.¹⁰ általános jelleggel mondja ki, hogy a törvény szabályait csak az olyan jogviszonyokra kell alkalmazni, amelyekre az Európai Unió általános hatályú, közvetlenül alkalmazandó jogi aktusa vagy nemzetközi megállapodás hatálya nem terjed ki.¹¹ Az Nmjtvt. szabályainak alkalmazására tehát akkor kerül sor, ha a külföldi elemet tartalmazó jogviszonyra sem uniós jogi előírások, sem nemzetközi szerződések szabályai nem vonatkoznak és viszonyosság sem áll fenn Magyarország és az érintett ország között.

⁴A Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (HL L 338., 2003.12.23., 1-29. o.) (**Brüsszel IIa rendelet**)

⁵A Tanács 1259/2010/EU rendelete (2010. december 20.) a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról (HL L 343., 2010.12.29., 10–16. o.) (**Róma III rendelet**)

⁶A Tanács 4/2009/EK rendelete (2008. december 18.) a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről (HL L 7., 2009.1.10.) (**Tartási rendelet**)

⁷Brüsszel IIa V. Fejezet

⁸ pl. nemzetközi szerződés hiányában külföldi bíróság vagyoni jogi ügyben hozott ítéletét viszonyosság fennállása esetén ismerjük el és hajtjuk végre belföldön.

⁹Alaptörvény Q) cikk (3) bek.; 2005. évi L. törvény a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásokról

¹⁰Nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény (**Nmjtvt**)

¹¹Nmjtvt. 2. §

2. Az Európai Unió jogforrásai

A családjogi ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén az első uniós jogi eszköz a 2000-ben elfogott Brüsszel II rendelet¹² volt, amely a házasság felbontásával, a különválással és a házasság érvénytelenítésével, továbbá a házastársaknak a közös gyermekekkel kapcsolatos szülői felelősségére vonatkozó eljárásokban a joghatóságra, valamint a határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó szabályokat határozta meg. E rendelet helyébe lépett a Brüsszel IIa rendelet, amely a házassági ügyekben és a szülői felelősséggel összefüggő ügyekben folytatott uniós igazságügyi együttműködés alapköve. Dánia kivételével 2005. március 1-je óta valamennyi tagállamban alkalmazandó.¹³ A rendelet meghatározza (i) a házassági ügyekre és a szülői felelősségre kiterjedő, több EU tagállamot érintő viták rendezésében joghatósággal rendelkező bíróság megállapítására vonatkozó szabályokat; (ii) a valamely uniós ország által kibocsátott határozatoknak más uniós országban történő elismerését és végrehajtását megkönnyítő szabályokat; (iii) a gyermekek egyik uniós országból egy másikba történő jogellenes elvitelére vonatkozó ügyek rendezésére szolgáló eljárást. A rendelet nem foglalja magában a családjog anyagi jogi szabályainak kérdéseivel, ezek az egyes uniós tagállamok hatáskörébe tartoznak. A legújabb jogforrás a 2019-ben elfogott - átdolgozott - Brüsszel IIa rendelet¹⁴, amelyet majd csak 2022. augusztus 1-jétől kell alkalmazni. Az EU tagállamok továbbra is maguk felelősek az anyagi jogi szabályok, például a kapcsolattartásra vonatkozó jog gyakorlására vagy a szülői felügyeleti jogra alkalmazandó kritériumok megállapításáért. A módosítások elsősorban a szülői felelősséggel kapcsolatos ügyekben folyó, valamint a gyermek jogellenes külföldre vitelével kapcsolatos eljárásokat érintik. Például a gyermekek visszaviteli eljárásának különböző szakaszaira vonatkozó határidőket legfeljebb 6 hétre korlátozzák az elsőfokú bíróság és 6 hétre minden egyes fellebbviteli bíróság számára. A központi hatóságok is gyorsabban dolgozzák majd fel a visszavitel iránti kérelmeket. Az új szabályokkal valamennyi határozat esetében megszűnik a végrehajthatóvá nyilvánítási (*exequatur*) eljárás, ami jelenleg a határon átnyúló végrehajtáshoz szükséges közbenső eljárás. Az új szabályok értelmében minden tagállamban nagyjából ugyanazon feltételek mellett lehet elutasítani vagy felfüggeszteni a végrehajtást, ami a polgárok – legfőképpen az érintett gyermekek – számára növeli a jogbiztonságot. Az új szabályok jogi egyértelműséget biztosítanak, csökkentik az eljárással és a jogi segítségnyújtással kapcsolatos költségeket, és – ami a legfontosabb – rövidítik az eljárásokat annak érdekében, hogy a lehető legnagyobb mértékben csökkentsék azok negatív hatását a gyermekekre nézve.¹⁵

A Róma III rendeletet a házasság felbontására és a különválásra kell alkalmazni olyan esetekben, amelyek több EU tagállam jogához kapcsolódnak, azaz amikor számos nemzeti jog (például a házastársak állampolgársága szerinti tagállam nemzeti joga vagy az állandó lakóhelyük szerinti tagállam nemzeti joga) alkalmazható ugyanazon házaspár házasságának felbontására vagy különválására.¹⁶ A Róma III rendelet szervesen kiegészíti a Brüsszel IIa rendeletet. Utóbbi szabályozza házassági ügyekben a joghatóságot és a határozatok kölcsönös elismerését, a Róma III rendelet pedig egységes kollíziós jogi szabályokat teremt az

¹²Tanács 2000. május 29-i 1347/2000/EK rendelete a házassági ügyekben és a házastársaknak a közös gyermekekkel kapcsolatos szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (HL L 160., 2000.6.30., 19–36. o.) (**Brüsszel II rendelet**)

¹³Az Európai Unióról szóló szerződéshez és az Európai Unió működéséről szóló szerződéshez csatolt, Dánia helyzetéről szóló jegyzőkönyv 1. és 2. cikkével összhangban Dánia nem részese a Brüsszel IIa rendeletnek, ezért az rá nézve nem kötelező, és nem alkalmazandó.

¹⁴A Tanács (EU) 2019/1111 rendelete (2019. június 25.) a házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről (átdolgozás) (HL L 178., 2019.7.2., 1–115. o.) (**átdolgozott Brüsszel IIa**)

¹⁵Európai Bizottság: Tájékoztató (2019) i.m.

¹⁶Róma III rendelet 1. cikk

alkalmazandó jog vonatkozásában. A Róma III rendelet tárgyi hatálya mindazonáltal szűkebb, mint a Brüsszel IIa rendeleté. A Róma III rendelet szabályai ugyanis csak a házassági felbontására és a különválásra alkalmazandó jogot határozzák meg, ám nem terjednek ki a házasság érvénytelenítésére irányadó jog meghatározására, valamint egyéb, a rendeletben felsorolt tárgyörökre sem.¹⁷ A Róma III rendelet sajátossága, hogy azt csak a tagállamok egy szűkebb csoportja alkotta meg, ún. megerősített együttműködés keretében, ezért a rendelet egységes kollíziós szabályai csak a tagállamok e körére („részt vevő tagállam”) terjednek ki: Belgium, Bulgária, Németország, Spanyolország, Franciaország, Olaszország, Lettország, Luxemburg, Magyarország, Málta, Ausztria, Portugália, Románia és Szlovénia. Később csatlakozott: Litvánia, Görögország és Észtország. A „részt nem vevő tagállamok” továbbra is saját nemzetközi magánjogi kollíziós szabályaik alapján állapítják meg az alkalmazandó bontójogot.¹⁸

Az Európai Tanács 2016. júniusában fogadta el a nemzetközi párok vagyoni rendszerei tekintetében irányadó joghatóság, alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása terén való megerősített együttműködés keretében született Házassági vagyoni rendeletet¹⁹ és a Bejegyzett élettársi vagyoni rendeletet²⁰.

A Tartási rendelet a házastársaknak és gyermekeiknek járó tartással kapcsolatos joghatósággal, alkalmazandó anyagi joggal, az e tárgykörben született határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott tagállami együttműködéssel foglalkozik. A Tartási rendelet a családi kapcsolatokból fakadó, határokon átnyúló tartási kötelezettségekre irányuló keresetekre vonatkozik. A rendelet az Európai Unió egészére vonatkozó közös szabályokat állapít meg, amelyek célja, hogy a tartási követelések behajtása akkor is biztosított legyen, ha a kötelezett vagy a jogosult valamely másik uniós tagállamban van.

Míg a Brüsszel IIa rendeletet, a Róma III rendeletet és a Tartási rendeletet Magyarországon is alkalmazni kell, addig a Házassági vagyoni rendelethez és a Bejegyzett élettársi vagyoni rendelethez hazánk nem csatlakozott.

3. Nemzetközi jogforrások

A kétoldalú nemzetközi egyezményeket főként az Európai Unión kívüli országok, illetve az igazságügyi együttműködésben részt nem vevő, úgynevezett *opt out*-tal rendelkező uniós tagállamok, mint például Dánia esetében alkalmazzuk. A *lex specialis* elvének megfelelően a kétoldalú egyezmények alkalmazása megelőzi a többoldalú egyezmények alkalmazását. Kétoldalú egyezményt akkor szoktak kötni a részes országok, ha valamely speciális kérdésben - egymás közötti viszonylatban - egyedi szabályokat kívánnak alkalmazni.²¹ A kétoldalú

¹⁷A Róma III rendelet hatálya nem terjed ki: (i) a házastársak cselekvőképességére, (ii) a tartási kötelezettségekre, (iii) a házastársak közötti ajándékozásra; (iv) a túlélő házastárs öröklési jogaira; (v) a házastársak között létrehozott társaságokra; (vi) valamely vagyontárgyra vonatkozó dologi jogok természetére, valamint e jogok nyilvánosságára; valamint (vii) az adó-, vám- és közigazgatási ügyekre.

¹⁸ forrás: https://e-justice.europa.eu/content_law_applicable_to_divorce_and_legal_separation-356-hu.do (2021. 05. 29.)

¹⁹A Tanács 2016. június 24-i (EU) 2016/1103 rendelete a házassági vagyoni rendszerekkel kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról, HL L 183, 8.7.2016, p. 1–29. (**Házassági vagyoni rendelet**)

²⁰A Tanács (EU) 2016/1104 rendelete (2016. június 24.) a bejegyzett élettársi kapcsolatok vagyoni jogi hatásaival kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról, HL L 183, 8.7.2016, p. 30–56. (**Bejegyzett élettársi vagyoni rendelet**)

²¹ Magyarország nem uniós tagállammal kötött bilaterális egyezménye, amelyek tartalmaz családjogi ügyekre alkalmazandó jogról szóló rendelkezést például a Magyar Népköztársaság és a Kubai Köztársaság közötti jogsegélyegyezmény: A Magyar Népköztársaság és a Kubai Köztársaság között a polgári, családjogi és bűnjogi

egyezmények aktuális listáját a Magyarország Kormányának honlapján lehet megtalálni.²² Magyarország és uniós tagállamok között családi ügyekben ritkábban kerül sor jogsegélyegyezmények alkalmazására, mint harmadik országok viszonylatában, tekintettel arra, hogy uniós érintettségű ügyek tekintetében a jogkérdések többségét az uniós jogforrások hézagmentesen szabályozzák. Ugyanakkor a Róma III rendeletnek jelenleg csak 17 tagállam a tagja, a fennmaradó 10 tagállam vonatkozásában a házasság felbontására vonatkozó alkalmazandó jog kérdésében irányadó lehet a kétoldalú jogsegélyegyezmény, feltéve, hogy van ilyen, például a Róma III rendelet sem Lengyelországban, sem Csehországban, sem pedig Szlovákiában nem alkalmazandó, ezért a magyar-lengyel, a magyar-cseh és a magyar-szlovák külföldi elem fennállása esetében a házasságok felbontására, a jogsegélyegyezményekben meghatározott anyagi jog irányadó.²³

Családi ügyekben a legjelentősebb multilaterális egyezmények a Hágai Nemzetközi Magánjog Konferencia, az Európa Tanácsa vagy az ENSZ égisze alatt jöttek létre. Ezek közül számos egyezménynek Magyarország, illetve az Európai Unió is részese.²⁴ Családi ügyekben alkalmazhatóak további, a Hágai Nemzetközi Magánjog Konferencia égisze alatt létrejött eljárásjogi tárgyú egyezmények, amelynek Magyarország szintén részese.²⁵

Az Nmjtvt. felhatalmazza az illetékes minisztert, hogy a nemzetközi jogsegélyre és a külföldi határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó viszonyosság fennállását rendeletben állapítsa meg.^{26,27} A külföldi határozatok hazai elismerése és végrehajtása kapcsán az Nmjtvtv-hez képest²⁸ előrelépést jelent, hogy az Nmjtvt. alapján a viszonyosság fennállása immár nem általános feltétel, hanem csupán a vagyoni jogi ügyekben hozott határozatok tekintetében

jogsegély tárgyában Havannában, az 1982. évi november hó 27. napján aláírt szerződés (kihirdette: 1984. évi 4. tvr.)

²²forrás:

<https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/akadalymentes/download/6/46/02000/20180102%20államok%20és%20egyezmények%20tájékoztató.pdf> (2021. 05. 29.)

²³A Magyar Népköztársaság és a Lengyel Népköztársaság között a polgári, családjogi és bűnügyi jogsegély tárgyában, Budapesten, 1959. évi március hó 6. napján aláírt szerződés (kihirdette: 1960. évi 5. tvr.) és a Csehország és Szlovákia vonatkozásában alkalmazandó, a Magyar Népköztársaság és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság között a jogsegélyről, valamint a polgári jogi, családjogi és a büntetőügyekre vonatkozó jogi kapcsolatok szabályozásáról szólóan létrejött, Bratislavában, az 1989. évi március hó 28. napján aláírt szerződés (kihirdette: 1991. évi LXI. törvény)

²⁴A tartásdíjak külföldön való behajtásáról New Yorkban, az 1956. évi június hó 20. napján kelt nemzetközi egyezmény (kihirdette az 1957. évi 53. tvr.); A gyermekek feletti felügyeleti jogot érintő határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a felügyeleti viszonyok helyreállításáról szóló, 1980. május 20. napján Luxemburgban kelt európai egyezmény (kihirdette: 2004. évi LXVIII. törvény); A gyermekek jogellenes külföldre vitelének polgári jogi vonatkozásairól szóló, Hágában 1980. október 25-én kelt egyezmény (kihirdette: 1986. évi 14. tvr.); A gyermekeknek a nemzetközi örökbefogadások terén való védelméről és az ilyen ügyekben történő együttműködésről szóló, Hágában, 1993. május 29. napján kelt Egyezmény (kihirdette: 2005. évi LXXX. törvény); A szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról szóló, Hágában, 1996. október 19-én kelt Egyezmény (kihirdette: 2005. évi CXL. törvény); A Tanács 2011. június 9-i 2011/432/EU határozata a gyermektartás és a családi tartások egyéb formáinak nemzetközi behajtásáról szóló, 2007. november 23-i hágai egyezménynek az Európai Unió nevében történő jóváhagyásáról.

²⁵A külföldön felhasználásra kerülő közokiratok diplomáciai vagy konzuli hitelesítésének (felülhitelesítésének) mellőzéséről Hágában, az 1961. október 5. napján kelt egyezmény (kihirdette: 1973. évi 11. tvr.); A polgári és kereskedelmi ügyekben külföldön történő bizonyításvételéről szóló, Hágában, 1970. március 17. napján kelt egyezmény (kihirdette: 2004. évi CXVI. törvény); A polgári és kereskedelmi ügyekben keletkezett bírósági és bíróságon kívüli iratok külföldön történő kézbesítéséről szóló, Hágában, 1965. november 15. napján kelt Egyezmény (kihirdette: 2005. évi XXXVI. törvény)

²⁶Nmjtvt. 124. §

²⁷Például: A nemzetközi jogsegélyre és a külföldi határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó viszonyosság megállapításáról szóló 36/2017. (XII. 29.) IM rendelet

²⁸Nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. tvr. (Nmjtvtv.)

követelmény. Az új törvény által alkalmazott megközelítés révén összességében könnyebbé válik a külföldi határozatok hazai elismerése és végrehajtása.

4. Nemzeti jogforrások

Az Nmjt. joghatósági szabályrendszerének kialakítása tekintetében az uniós szabályozás jelenti az igazodási pontot abban a tekintetben, hogy a magyar jogalkotó milyen területeket szabályozhat. A nemzeti jogalkotónak így lényegében az uniós jog által az annak tárgyi, személyi, időbeli vagy területi hatálya következtében le nem fedett jogviszonyokra vonatkozóan marad meg a „mozgáster”, ugyanakkor a nemzeti szabályok alkalmazhatóságát ugyancsak szűkítik azon nemzetközi egyezmények, amelyeknek Magyarország a részese. Ilyen egyezmény többek között az 1996. évi hágai gyermekvédelmi egyezmény vagy kétoldalú jogsegélyegyezmények.²⁹

Az Nmjt. kollíziós szabályozása tekintetében - a joghatósági szabályrendszerének kialakításához hasonlóan - az uniós szabályozás jelenti kiindulási pontot abban a tekintetben, hogy a magyar jogalkotó milyen területeket szabályozhat. Uniós szinten családi ügyekben a Róma III rendelet és a Tartási rendelet is tartalmaz az alkalmazandó anyagi jogra irányadó rendelkezéseket. Az Nmjt. külön fejezetben szabályozza a családjogi tényállásokra vonatkozó kollíziós szabályokat: az általános szabályok mellett külön részletezi a házasságra, a családi jogállásra, az örökbefogadásra, valamint a szülő és gyermek közötti jogviszonyra vonatkozó rendelkezéseket.³⁰ A törvény a családjogi tényállásoktól külön fejezetben kezeli az élettársakra és a bejegyzett élettársakra vonatkozó kollíziós szabályokat.³¹

A külföldi határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó szabályok alkalmazási köre is csak az uniós rendeletek által le nem fedett határozatokra terjed ki. A más EU-tagállamokban hozott határozatok elismerését és végrehajtását szabályozza a Brüsszel IIa rendelet és a Tartási rendelet. Szintén megelőzik a magyar nemzeti jog alkalmazását az Európai Unió által kötött egyezmények, mint például a 2007-es hágai tartási egyezmény³². Ugyancsak megemlítendő, hogy e területen is Magyarország által kötött nemzetközi szerződések is korlátozzák a belső jog alkalmazhatósági körét, így például az 1996. évi hágai gyermekvédelmi egyezmény, a 2004. évi LXVIII. törvénnyel kihirdetett, a gyermekek feletti felügyeleti jogot érintő határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a felügyeleti viszonyok helyreállításáról szóló, 1980. május 20. napján Luxemburgban kelt európai egyezmény vagy kétoldalú jogsegélyszerződéseink.³³

A magyar nemzeti jog külföldi határozatok elismerésével és végrehajtással kapcsolatos rendelkezései nagyrészt az Nmjt.-ben találhatók.³⁴ Ezek a szabályok alkalmazandóak olyan elismerési és végrehajtási ügyekben, amelyek nem tartoznak valamely uniós jogszabály, vagy nemzetközi egyezmény alkalmazási körébe. Az Nmjt. a külföldi határozat elismerését három feltételtől teszi függővé: (i) a külföldi bíróság joghatósága megalapozott volt, (ii) a határozat jogerős vagy azzal egyenértékű joghatással bír és (iii) nem áll fenn a törvényben megállapított megtagadási ok.³⁵ Tehát a viszonyosság fennállása a hatályos Nmjt. szerint családi ügyekben már nem feltétele a külföldi határozatok elismerésének és végrehajtásának. Az Nmjt. a családjogi ügy típusához (házasság létezése, érvényessége és felbontása, bejegyzett élettársi

²⁹Nmjt. 88-91. §-hoz fűzött indoklás

³⁰Nmjt. III. Fejezet

³¹Nmjt. IV. Fejezet

³²A Tanács 2011. június 9-i 2011/432/EU határozata a gyermektartás és a családi tartások egyéb formáinak nemzetközi behajtásáról szóló, 2007. november 23-i hágai egyezménynek az Európai Unió nevében történő jóváhagyásáról, HL L 192, 22.7.2011, p. 39–50

³³Nmjt. 109. §-hoz fűzött indoklás

³⁴Emellett azonban egyes eljárási szabályokat a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény szabályozza.

³⁵Nmjt. 109. §

kapcsolat létezése, érvényessége, megszűnése, szülői felügyelet és kapcsolattartás) képest külön-külön határozza meg, hogy mely esetekben tekinthető a külföldi bíróság joghatósága megalapozottnak.³⁶

5. Összefoglalás

A családjogi ügyekre (házasságkötéssel, a házasságfelbontással, a gyermekek örökbefogadásával, a szülői felelősség körébe tartozó különböző kérdések) vonatkozó szabályok a különböző államokban eltérőek, hiszen szorosan kapcsolódnak az egyes országok történelméhez, kultúrájához és társadalmi fejlődéséhez. Amikor a házaspár úgy határoz, hogy végérvényesen különválnak egymástól, az egyik vagy mindkét házaspár általános a házasság felbontására irányuló eljárást indít. A legtöbb országban a házasság felbontását bíróság mondja ki, és az általa kihirdetett ítélet felbontja a házasságot. Amennyiben a házaspárnak gyermekei vannak, úgy a házasság felbontása a házaspár különválásán túl magával vonja az egyes házaspár közös gyermekekhez fűződő kapcsolatainak újjászervezését is. A házasság felbontása a házaspár közös tulajdonában álló javak megosztását is eredményezi, valamint szükség esetén az egyik házaspár által a másik házaspár részére történő tartásdíj fizetését és/vagy a gyermekek tartását.

Az Európai Uniónak célkitűzései közé tartozik, hogy közös szabályokat határozzon meg a családjog terén abból a célból, hogy az európai polgárokat ne akadályozza jogaik gyakorlásában az a tény, hogy az Európai Unió különböző tagállamaiban élnek, vagy hogy életük során valamely másik tagállamba költöztek. A tagállamok között mindazonáltal egyetértésnek kell fennállnia e szabályok elfogadásához. A tanulmányban első helyen kerültek bemutatásra a családi ügyekben hozott uniós jogforrások. Ezek közül azokra tértem ki részletesebben, amelyek Magyarországon is alkalmazandóak (Brüsszel IIa, Róma III és a Tartási rendelet). Az uniós jogforrások első helyen történt áttekintésének az oka az, hogy a jogforrási hierarchia csúcán ezek a szabályok állnak, azaz elsőként itt kell keresnünk a felmerülő határon átnyúló, nemzetközi családjogi tényállás vonatkozásában felmerülő kérdésre a jogi választ. Tekintettel arra, hogy az uniós szintű szabályozás a joghatóság, alkalmazandó jog, elismerés és végrehajtás kérdését a leggyakrabban felmerülő családjogi jogviták (házasság felbontása, szülői felelősség, gyermektartás) esetében átfogóan rendezi, a családjogi kérdések többségére már az uniós szabályozási szinten választ kapunk.

Az uniós jogszabályok bemutatását követően azokat a két- és többoldalú nemzetközi egyezményeket tekintetem át, amelyek alkalmazása szintén gyakran felmerül. Az Nmjtvt. 2. §-ban foglalt rendelkezés szerint, a nemzetközi magánjogi egyezményekben foglalt szabályok az Nmjtvt-t megelőzően alkalmazandók.

Végül röviden áttekintetem az Nmjtvt. családi ügyekre vonatkozó szabályait, amelyek azonban csak „háttérjogszabályként” alkalmazandók, tekintettel arra, hogy törvénnyel szemben elsőbbséget élveznek az Európai Unió jogforrásai, a nemzetközi magánjogi tárgyú két- és többoldalú egyezmények, illetve a viszonyossági gyakorlat is.

³⁶Nmjtvt. 116. § (1) bek., 117. § (1) bek., 118. § (1) bek., 119. § (1) bek.